

MIBEN SEGÍT A PEDAGÓGUSOKNAK A DRÁMAPEDAGÓGIA?

JASKÓNÉ GÁCSI MÁRIA

1. Bevezető és rövid történeti áttekintés

Mi is az a dráma? E fontos kérdésben nem mindenki tud helyesen állást foglalni. Eddigi tapasztalataim alapján majdnem biztosan állíthatjuk, hogy a drámapedagógiának, drámának a kérdéskörére amolyan irodalom és színház szerelemgyerekeként tekintenek a laikusok, a fogalom pontos meghatározása sok esetben problémát jelent a kérdezettek között. „A drámapedagógia a személyiségfejlesztésnek olyan módszere, amelynek során az egyén ismeretei, készségei, képességei, társas kapcsolatai a nevelő (drámatanár) által irányított, csoportban végzett, közös dramaturgikus cselekvés révén fejlődnek. [...] Azaz a drámapedagógia a játéknak a pszichológiailag is igazolt személyiségfejlesztő hatását aknázza ki, mindeközben közösség jellegű és célzatú is.”¹

A drámapedagógia a hetvenes években vert gyökeret Magyarországon, Váradi István munkássága nyomán ágyazódnak be a nevelésbe, oktatásba a külföldi alapok. Eleinte csupán a színjátszó csoportok munkáját befolyásolta a drámapedagógia, ám egyre nagyobb térhódításának köszönhetően létrejött a Magyar Drámapedagógiai Társaság 1988-ban, majd 1991-től a *Drámapedagógiai Magazin* kezdett fontos írásokat megjelentetni a témában. A színjátszó képesség kiaknázása és reprezentálása fokozatosan háttérbe szorult, helyette a gyermek közösségi magatartása került a fókuszba. E gyökeres változás óriási előrelépést jelentett a pedagógusok számára, hiszen tehetséges, színjátszásra alkalmas gyerekek mellett igazán problémás tanulókat is bevonhattak a drámajátékok segítségével.

Norbert Elias *A civilizáció folyamata* című írása számtalan érdekes gondolatot fogalmaz meg a témával kapcsolatban. Hangulatában leginkább a civilizáció legnagyobb találmánya, az önkontroll ragadja meg a drámapedagógia esszenciáját: feszegetjük emberi és erkölcsi határainkat a szabályok betartásával. A játék önfeledt öröme és a cél elérése nyújtotta sikerélmény ösztönzi a résztvevőket a tudatos együttműködésre. Elavult gondolatnak tűnik tehát az a 19. századi feltételezés, amelyet Herbart is osztott neveléstudományi értekezéseiben – a tanulás és tanítás nem más, mint a műveltség, a tudás befogadásának, átadásának prioritása a résztvevők mindenfajta igényeinek mellőzésével. Ez tehát akár azt is jelenthette, hogy a gyermeket például bármikor bántalmazhatta a pedagógus. Manapság e nézetet mély felháborodás övezi, helyette a műveltségátadás és a személyiségformálás egyszerre került fókuszba. A drámapedagógia remek eszköz arra, hogy a résztvevők megismerjék önmagukat, társaikat, és felismerjenek bizonyos élethelyzetekből fakadó problémákat azok megoldásaival együtt. Hazánk tanulási és tanítási módszertanára sajnos az a jellemző, hogy nem használja ki széles körben a drámapedagógia nyújtotta lehetőségeket. Ugyan érettségi tantárggyá vált a dráma, és drámatagozatos gimnáziumok is helyet kapnak a középiskolák sokszínű repertoárjában, mégis jelen általános segítő elemként a dráma a pedagógusok eszköztárában. A problémaközpontú tanítás a nemzetközi eredményeit figyelembe véve

¹ PINCZÉSNÉ PALÁSTHY 2003, 33–35.

igen sikeres, a különféle projektek egyértelműen bizonyítják, a dráma kínálta lehetőségekkel megannyi tudásanyag adható át hatékonyan, ráadásul az iskolai életben előforduló tényleges problémák oldhatók meg a segítségével. Dolgozatomban a dráma kínálta lehetőségeket veszem górcső alá, és vizsgálom meg az általuk okozott pozitív hatásokat, amelyek nagymértékben befolyásolhatják a hazai oktatást, és segíthetik a pedagógusok munkáját. Hipotézisem szerint a drámapedagógiai módszerek alapvető készségeket segítenek fejleszteni, amelyek a tantárgyanként befogadható tudást is segítenek mélyíteni. Így tehát a dráma nemcsak lexikális ismeretanyag átadásában jelent óriási előrelépést, hanem társas kapcsolataink során mozgósított készségeink magasabb szintre emelésében is.

2. Miért fontos a drámapedagógia hatása az oktatásban, és milyen veszélyt láthatunk benne?

Peter Slade a drámapedagógia módszertanának megalkotásakor egyetlen fontos szempontot tekintett mérvadónak: a gyermekek színpadi szereplésének megszüntetését és a gyermek érzelmi nevelésének beemelését. A gyermek iskolai életében megjelenő játéknak két fontos szegmensét tekinthetjük kiindulási alapként: a személyes és a kiscsoportos formát. 1954-ben megjelent *Child Drama [Gyermek Dráma]* című alkotásában kijelenti, hogy minden gyermek veleszületett képessége a kreatív gondolkodás, így azok fejlesztése minimális tanári beavatkozással sokkal hasznosabb akár egyéni, akár csoportos szinten, mint az előre bemagolt, tanári instrukciókkal sűrűn teletűzdelt és közönség előtt előadott színdarab. Brian Way *Development Through Drama [Fejlesztés drámával]* című munkájában hasonló magvú gondolatokat találhatunk. Ezen feltevések azonban nem új keletűek, már az ókori Görögország akadémiái is foglalkoztak a passzív tanulás felszámolásával – vitára, kérdésfeltevésre ösztönözték a diákokat, ezzel egyedülálló élményt okozva, és indirekt módon elültetve a társas konvenciók alapvető normáit.

A drámában rejlő rizikófaktorok sem elhanyagolhatók, véleményem szerint két riasztó tényező gátolhatja a köznevelési intézményeket abban, hogy széles körben alkalmazzák. 1977-ben komoly kísérlet indult hazánkban, ahol is a drámapedagógia adta lehetőségeket felhasználva indították el a ma már népszerű drámatagozatot. A cél az általános készségfejlesztés volt, valamint a beszéd-, a mozgás- és a kifejezőkészség szintjének ugrásszerű megnevelése. Ebben több iskola is partnerként tevékenykedett, például a budapesti Madách Imre Gimnázium, a szentesi Horváth Mihály Gimnázium, a szintén budapesti Vörösmarty Mihály Gimnázium és a pécsi Nagy Lajos Gimnázium. A budapesti Madáchban és a pécsi Nagy Lajosban hamarosan leálltak a kísérleti projektek, mivel a „fellazuló iskolai fegyelem” negatív hatással volt mindkét intézményre.² Az egyik riasztó tényező ebben az esetben akár jogos félelemnek is tekinthető, ugyanis megfelelő pedagógus nélkül nem tartható meg a láthatatlan kontroll a diákok körül. A második problémát is ebben látom, ugyanis csak megfelelő érzékkel rendelkező pedagógust állíthatunk egy drámaóra vezető szerepébe. A drámaóra nem felesleges, nem céltalan, meghatározott terv alapján kell eljutnia a tanulóknak a kiindulási helyzetükből egy probléma megoldásáig, mindezt úgy, hogy a tanár látszólag pusztán statisztaként van jelen az óra működésében. Mindennek tükrében érthető, hogy a köznevelésbeli terjedés némiképp gátolt, mivel megfelelő szakember híján a „fellazuló iskolai fegyelem” problematikája elkerülhetetlen.

² KERESZTÚRI 2015.

3. Miként lehet jelen a dráma a különböző tantárgyak oktatásában?

Talán nem meglepő, hogy a dráma többféleképpen is alkalmazható, mint ahogy azt elsőre feltételeznénk. Ha az ókori görög tematika alap gondolatát vizsgáljuk, miszerint a passzív figyelem helyett az aktív tapasztalatszerzés okoz nagyobb sikert a tanításban, akkor feltételezhetően egy drámai eszközökkel lezajló óra sokkal sikeresebb, mintha pusztán a passzív befogadásra helyezjük a hangsúlyt. A tanárnak partnerként, nem pedig kizárólagos előadóként kell jelen lennie az órán. Miért hasznos ez? A drámás órákon azonnali visszajelzést kapunk a diákok elmélyülésének és tapasztalatszerzésének fokáról, míg a passzív óra esetében ez kevészer fordul elő. A foglalkozások alkalmával a tananyag feldolgozása a fő cél, viszont a tanulók indirekt módon több más készségüket is fejleszthetik, mint például a társas együttműködés, az empátia, a figyelem megosztása, az egyéni igények háttérbe szorítása vagy korlátozása a közös jó érdekében. Akár a nyelvi csoportok, akár a drámacsoportok esetében megfigyelhetjük, hogy minél kisebb létszámú (körülbelül 15–18 fő) csapattal érdemes dolgozni, ennek ellenére például a közismereti tárgyak foglalkozásain akár 30 vagy 40 fő feletti lélekszámmal is számolnunk kell. Ez a drámás tanítás számára nem ideális. A túlságosan megosztott figyelem azonban nem az egyetlen gond az előadásszerű tanórákon. Megfigyelhető, hogy a drámaórákon kevésbé kell a fegyelmezésre energiát fordítani, mint egy olyan tanóra esetében, ahol a tanár monológját olykor megszakítják a diákok. A mérleg nyelve így újra a drámás tanítás felé billen.

Összesen két tantárgyat emeltem ki és vizsgáltam meg alaposabban, ahol a drámás tanítás igen nagy határfokon működik – a többi tárggyal szemben ezeknél találok meg a leglátványosabb módszerekkel és eredményekkel. A vizsgált órarendi óráim, amelyek mind általános iskolában, mind középiskolában tagozattól függetlenül megjelennek: magyar nyelv és irodalom (akárcsak az érettségis rendszerben, nálam is egy tantárgyként szerepel) és a történelem.

4. Magyar nyelv és irodalom

Kézenfekvőnek tűnik, hogy a dráma felhasználása leginkább az irodalomórák tárgykörében képzelhető el és valósítható meg a leghatékonyabban. Az irodalmi művek befogadása, megértése, tanulása hasonló készségeket igényel, mint egy drámás tanóra. A tanulónak nyitottá, érzékenyebbé kell válnia a különböző problémafelvetések esetében, valamint alkalmasnak lennie arra, hogy képes legyen esetleges megoldásokat is befogadni, amelyek az adott óra problémájára fókuszálnak. Mire lehet itt gondolni pontosan? Az irodalomtanítás legfőbb problémája, hogy a fiatalság nagy százalékának nemigen jelentenek semmit a kötelező olvasmányok, egyáltalán nem érzik aktuálisnak az adott problémát, amelyet egy mű felvázol, valamint szereplőivel sem vagy nehezen tudnak azonosulni. Ennek több oka is lehet, végeredményben viszont a diákok túlságosan elidegenítik magukat a feldolgozandó művektől. Ezen a hatalmas problémán viszont könnyen segíthet a dráma, ahol is a tudatos szerepbe helyezkedés segít egyfajta kapcsolat kialakításában. Ha adott egy diák, aki dramaturgikus játék segítségével találkozik például egy regényben a reménytelen szerelem témájával (amely egyes művekben öngyilkossághoz is vezet), megannyi kérdés kerülhet tisztázásra a mű cselekményének felhasználásával. A szereplők tulajdonságai, motivációik, gondolataik előtérbe kerülnek (az otthoni olvasás során talán egyáltalán nem), a tanuló képessé válik behelyezkedni az adott mű világába, és felismeri az általa kínált – sok esetben aktuális – problémákat. Homérosz Iliásza többet fog mondani a barbár öldöklésnél, amint előtérbe helyeződik Akhilleusz legjobb barátjának elvesztése után érzett gyásza. Gélyi János nem férfiúi sértettségéből, hanem komoly lélektani megpróbáltatások miatt hajtja lovait a szaka-

dékba. Radnóti pedig utolsó verseiben nehezen érthető, hangzatos sorok helyett erős képekbe sűrítve tárja elénk az emberi élet értéktelenségét a holokauszt minden borzalmával együtt. Az irodalom mindig is remek eszköz volt a traumák feldolgozására, a biblioterápián túl azonban az irodalomórán is érdemes foglalkozni az előtérben és a háttérben húzódó konfliktusokkal. Erre több remek eszköz is a rendelkezésünkre állhat. A *Ki vagyok én? Ki tartozik hozzám?* egy remek játék, amely során a tanuló mozgósíthatja a lexikális tudását, illetve új ismeretanyagokat csatolhat az eddigi tudásához. A tanulók kártyákat kapnak, amelyeken fogalmak szerepelnek. Az első tanuló feláll, bemutatja a kártyáján szereplő szót, majd aki úgy érzi, a saját meghatározása valamilyen módon kapcsolódik az elhangzottakhoz, szintén feláll, és bemutatja azt, elmagyarázza az általa feltételezett kapcsolatot. Ezzel a módszerrel felmérhető a tanulók tájékozottsága a témával kapcsolatban, illetve a passzív felek is tanulhatnak éppen aktív társaiktól. A játék ezen felül türelemre tanítja a csoport tagjait, ugyanis egyszerre mindig csak egyvalaki beszélhet. Ez a tudás bármelyik órán hasznos lehet, hiszen a klasszikus „bekiabálós” válaszadási módszert ki lehet ezáltal gyomlálni a klasszikus tanórai jelenlétből is. Egy másik remek módszer az irodalmi elmélyülésre a *Tűlvilági randevú*. A csoportvezető röviden bemutatja (például az alvilág urának szerepébe bújva) az adott szereplőt, annak halála körülményeit, akit az egyik tanuló testesít meg. A feladat nem más, mint leírni a karaktert a diák által, aki így elmondhatja az általa megformált alak motivációit, szerepét a történetben, megfogalmazhat róla kritikát, elmondhatja a hibáit, pozitív törekvéseit. A feladat rendkívül összetett, a tanulók többféle kompetenciája is fejlesztésre kerül. A megértés, figyelem, empátia, megbocsátás, türelem és a másik nézőpontjának elfogadása mind-mind hozzájárul a feladat sikeres teljesítéséhez. További játékok is remekül alkalmazhatók a drámás irodalomórán, például a *Szerep a falon*, a *Fotóalbum* vagy a *Belső hangok*. A tanulók a különféle drámás módszerekkel nem csupán az eddig megismert készségeket fejlesztik, hanem az irodalom egyik meghatározó elemére, a mögöttes tartalom felismerésére is képessé válnak. Elkezdenek kutatni, gondolkodni, felismerik az írók elhallgatott félmondatait, amelyek sokszor több jelentőséggel bírnak, mint a ténylegesen megírt sorok. Ez az analitikus gondolkodás és nézőpontbeli változás nem csak az irodalom-, hanem a történelemórák esetében is hasznosak lehetnek.

5. Történelem

Az irodalomhoz hasonlóan a történelemórák is konfliktusok és erkölcsi kérdések megfogalmazására szolgálnak. A történelem feldolgozása során a fő cél a nevelés és olyan kulcskompetenciák fejlesztése, mint a konfliktusok megfelelő kezelése, az alkalmazkodási képesség kialakítása, a kreativitás, valamint a saját vélemény magabiztos megformálása. A történelemórák száraz ismeretanyagát leginkább a dráma segítségével lehet érdekessé és emberközelivé tenni. Az ország három részre szakadása üres számadatok helyett komoly megpróbáltatásokat mutatnak a tanulóknak, általuk átérezhetik a leigázott és szolgáskorba kényszerített magyarság terhes mindennapjait. A rendszerváltás nem egy letűnt, karikatúrára hasonlító korszakká elevenedik, hanem az eladósodás és a megtévesztés mesterien kivitelezett módszereit mutatja meg. Az irodalomhoz hasonlóan a történelem is az elidegenedés tényétől szenved, ugyanis a tanulók sok száz éves csatákról, letűnt korok konfliktusairól értesülnek, mégsem érzik a magukénak, de legalábbis hozzájuk közelállónak, nem fedezik fel a példaértékű konfliktusokat és azok megoldásait. A történelemtanár feladata tehát felmérni a gyermekek befogadóképességét, és eszerint aktualizálni, majd közelebb hozni a tanulandó anyagot. Az empátiagyakorlatok sokat segítenek abban, hogy az adott kor emberének világa megelevenedjen a tanulók előtt. A *Milyen érzés, ha...* játék remek ráhangoló-

dást biztosít, de éppenséggel egy konfliktus kibontásában is rengeteg segítséget nyújthat a tanárnak.³ Milyen érzés, ha elvágod az ujjad? Milyen érzés, amikor elveszítesz valakit? Milyen érzés, amikor szinte a fejed felett dörög az ég? Ezek a kérdések máris megeleveníthetik egy csata képét, a résztvevők lelkiállapotát. Sajnos az emberiség sajátossága, hogy míg pusztán számokkal leírható veszteségekkel találkozunk, addig nem is igazán tudja felfogni, milyen súlyos következményekkel járhat a háború. Amint azonban megismeri az ember, a résztvevő történetét, képessé válik befogadni az adott kor konfliktusait és felfogásbeli sajátosságait. A történelemórák célja pedig valójában ez, nem csupán a lexikális tudás bővítése. A konfliktusok még mélyebb feltárása és megértése érdekében alkalmazható például a *Közös döntések* nevű játék, ahol egy meghatározott történelmi helyzet megismerése a cél, ehhez pedig a játék egy döntés előtt álló karaktert kínál. A tanulók feladata az ő gondolatait, dilemmáit összegezni, majd csoportokba rendeződve megvitatni és megoldási javaslatokat kínálni. Ez nem csak az empátiát és a hatékony gondolkodást ösztönzi, hanem a csoportalkotás során a tanulók megtanulnak együttműködni, csapatban gondolkodni, elfogadni a másik véleményét. Egy nagy létszámú osztály esetében ez a forma a leghasznosabb, hiszen az egyszemélyes munka során óhatatlanul is elrejtőznek a kevésbé aktívak az egyéni szereplés elől, így viszont mindenki adhat visszacsatolást az óra menetével kapcsolatban. További hasznos játék egyebek mellett történelemtanítás szempontjából a *Helyszín-építés*, a *Gondolatkövetés* vagy a *Szerep a falon*.

6. Befejezés, összegzés

A kutatásom során több nyilvánossá tett, internetről letölthető tanmenetet is vizsgáltam, és észrevételeim szerint kijelenthetjük, hogy akár az osztályfőnöki órák keretein belül is remekül alkalmazható a dráma – itt ugyanis direkt módon történő, konfliktusokat feldolgozó órákat találtam. Korosztálytól függetlenül mindig akad olyan probléma, amely aktualitását tekintve közel állhat a tanulókhöz: válás, bántalmazás az iskolában, helytelen magatartás a tanórákon, az egészségtelen ételek fogyasztása, a tömegnyomás, felelősségvállalás stb.

Minden esetben azt láthatjuk, hogy a foglalkozások vezetőire óriási feladat hárul, hiszen „kettős ügynökként” kell működniük. Színészként meg kell ragadniuk a foglalkozás nyújtotta szerep lehetőségeit, azaz bele kell helyezkedniük bizonyos karakterek bőrébe, és láthatatlanul előregördíteni a cselekményt, valamint állandó szemlélőnek is kell lenniük, akik pedagógiai módszerekkel terelik a csoportot a konklúzió levonása felé. A tanári jelenlétnek mondhatni láthatatlannak kell lennie, ez pedig óriási kreativitást és elköteleződést igényel, hiszen a csoportvezető nem adhatja a tanulók szájába a szavakat, nem erőltetheti előre megtervezett döntéseit a résztvevőkre. A drámás tanóra tehát nemcsak a diákoknak, hanem a csoportvezetőnek is újabb és újabb tanulási lehetőséget, tapasztalatszerzést jelent.

Összegezve a dráma beemelése az oktatásba már az alsó tagozatos diákok esetében szükséges lenne. Ugyan más, életkorhoz és életminőséghez igazított feladatok szükségeltetnek minden korosztály számára, mégis már kiskorban meg kellene kezdeni a diákok drámával történő felkészítését. A gyermek leginkább a tapasztalati úton szerzett tudást tudja legjobban előhívni a későbbiek során, ezért a drámás nevelés óriási segítséget nyújthat a tanulásban – ezzel pedig a hatékony tanításban is. Konkrét példákon keresztül megfigyelhettük, hogy milyen szerteágazó hatásai lehetnek a dráma tanórákon történő alkalmazásának. Minden esetben kiemelkedő segítség lehet a pedagógusok számára az ismeretanyag hatékony átadásában, illetve további olyan kompetenciák fejlesztésében, mint az empátia,

³ SZAJKÓ 2013.

az önbizalom, a helyes nyelvi megformáltságra való hajlam, illetve az elfogadás és megbo-
csátás képessége. Eleinte kevésbé aktuálisnak tűnő problémák felvázolásában és feldol-
gozásában is mankó lehet a dráma a megfelelő tanár kezében, hiszen az elidegenedésből
fakadó felszínesség leküzdésére is alkalmas feladatok képesek utat nyitni régebbi korok
konfliktusaihoz, illetve a tanulók képesek lehetnek saját életükre is kivetíteni az órán szer-
zett tapasztalatokat. A dráma a pedagógusok számára a lehető legjobb eszköz a tanulók
iskolában történő nevelésére, a nagybetűs Életre történő felkészítésre. Számtalan órakon
szerzett tapasztalat alkalmazható a későbbiek folyamán éles szituációkban, illetve jelentős
lexikális tudásanyag eleveníthető fel pontosabban a drámajáték nyújtotta élmények miatt.

Fontos megjegyezni, a drámás óráknak minden esetben önkéntes alapon kell lezajlania,
hiszen ez biztonságérzetet nyújt a résztvevők számára. A beszélgetés, az oldott hangulat
elősegíti a komfortzónából való kilépést, feloldja a diákok szorongását és akár egy eddig
passzív, csendes típusú gyermeknél is elősegítheti a megnyílást.

Bibliográfia

BÁLINT [é. n.]

BÁLINT Andrea: *Drámajátékok az irodalomórán*. Internet: modszerver.babits.pte.hu
(Letöltés: 2020. 03. 10.)

ECK 2015

ECK Júlia: A dráma helye a közoktatásban és a tanárképzésben. *Drámapedagógiai
Magazin* 52. 2015, 5–8.

KERESZTÚRI 2015

KERESZTÚRI József: A drámapedagógia a közoktatás intézményrendszerében. *Drá-
mapedagógiai Magazin* 52. 2015, 21–26.

KÖRÖMI 2015

KÖRÖMI Gábor: Drámapedagógusok az iskolában. *Drámapedagógiai Magazin* 52.
2015, 14–20.

PINCZÉSNÉ PALÁSTHY 2003

PINCZÉSNÉ Dr. PALÁSTHY Ildikó: *Dráma – Pedagógia – Pszichológia*. Debrecen,
Pedellus Tankönyvkiadó, 2003.

RUSZ 2014

RUSZ Csilla: *Drámapedagógia az iskolában*. Internet: rmpsz.ro (Letöltés: 2020. 03.
10.)

SÁROSI [é.n.]

SÁROSI Melinda: *A drámapedagógia szerepe és alkalmazásának lehetőségei a II–IV.
osztályos verstanításban*. Internet: rmpsz.ro (Letöltés: 2020. 03. 10.)

SOMFAI 2012

SOMFAI Barbara: *Drámapedagógia az irodalomtanítás szolgálatában*. 2012. Inter-
net: nyest.hu (Letöltés: 2020. 03. 10.)

SZAJKÓ 2013

SZAJKÓ Ottília: A drámajáték lehetséges alkalmazási területei a történelemórán. *Tani-tani Online*. 2013. Internet: www.tani-tani.info (Letöltés: 2020. 03. 10.)

Sz. PALLAI Ágnes 2003

Sz. PALLAI Ágnes: *Mégiscsak színház?! Az angol drámapedagógia történetéből*. 2003. Internet: epa.oszk.hu (Letöltés: 2020. 03. 10.)

TÖLGYESSY [é. n.]

TÖLGYESSY Zsuzsanna: Mi is az a drámapedagógia? *Tani-tani Online*. Internet: www.tani-tani.info (Letöltés: 2020. 03. 10.)